

A NÉPI KULTÚRA ÉS VUK SZTEFANOVICS KARADZSICS

Irta: Lőrinc Péter.

I.

Esztendőt és kultúrát ünnepelünk újra, azt az esztendőt és azt a népi kultúrát, amellyel már találkoztunk és lépten-nyomon találkozunk, amely olyan termékeny, olyan alkotó jellegű volt mind a jugoszláv népek mind a magyar nép történetében. Találkozunk a multtal, multak történéseivel, mert ha előre irányozzuk is lépteinket és csak a haladás, az új népi kultúra, népi jólét, a haza kiépítése lebeg szemünk előtt, — nem tagadjuk meg a multat. Vissza-visszanézünk, erőt és biztatást merítünk belőle, mert a mult az egykori népi harcosok és kultúraalkotók utódai, örökösei vagyunk és útvonalukon haladunk tovább.

Sokszor támadtak és sokszor támadnak bennünket azzal, hogy megtagadjuk a dicső multat, hogy mindent elvetünk, ami a jelent a multhoz köti, hogy elvetjük őseink örökségét, holott tudatában vagyunk annak, hogy a jelent a multtal ugyanúgy egyenes vonal kapcsolja össze mint a jövővel is, amelyet nem szününk meg építeni a multból fejlődött jelen rendelkezésünkre álló erőivel. Nem vetjük el a multat, átmentjük annak maradandó értékeit a jelenbe és a jelenen át a jövőbe is. Átmentünk belöle mindent, ami érték ami néphezkötött, ami népi és értékes, hasznos hagyomány, mert tudjuk, hogy amit teremtünk elvben, alapjában új minőség, de nem építhetünk olyan alapok nélkül tovább, amelyeket már őseink fektettek le, nem kezdhetünk állandóan újra és mindig előről. A fejlődés vonalában haladunk, átmentjük az értékeket, mindazt ami általános emberi, haladást képviselő és népi volt a multban, mert mindennek örökösei vagyunk. Rombolva építünk, de csupán azt romboljuk, ami idejement, avult. Aminek már korábban sem volt értéke, amint csak annak volt a multban is értéke, ami a haladás vonalába esett és megvonta az utat a jövő felé: a ma haladó erői felé.

Ilyen ma felé mutató népi erő és népi kulturális mozgalom volt az is, amely 1847-ben jutott csúcspontjára és győzelmet aratott az akkori népellenes, kultúraellenes erőkkel szemben.

Vuk Sztefanovics Karadzics életműve győzelmet aratott, mert évtizedeken át alkotott és évtizedeken át harcolt azért, hogy a kultúrát a nép tulajdonává tehesse, bár mind az akkori szellemi, mind a politikai élet irányítói ellene voltak és arra törekedtek, hogy a népet megfosszák a kultúratermelés, az alkotás legelemibb feltételeitől. Attól félték, hogy a népi kultúra megteremti a népi harc feltételeit a politika terén is és hamarosan megszünteti uralmuk lehetőségét azok fölött, akiknek munkáján élőködek. Mert a kulturális harc akkor is szerves része volt a politikai, gazdasági és a társadalmi harcnak.

Milyen korról van is szó tulajdonképpen? Vuk 1787-ben született, már tudatos ifjú volt 1806 és 1813 között és ettől kezdve folytatta a kulturális harcot 1864-ben bekövetkezett haláláig. Milyen korról van tehát szó, milyen társadalmi rendszerről és milyen társadalmi harcok koráról Szerbiában, Vajdaságban és Magyarországon? Szerbiában az idegen török hűbérurak, szpáhik és csitluk-szahibok uralmának alkonya volt ez az idő és egyúttal az akkori keleti, csak körvonaláiban jelentkező kereskedő polgárság társadalmi harcainak az ideje, amely a hatalmas erőt képviselő

ráják, — török uralom alatt nyögő jobbágyok és zsellérek — élére állva megvívta nemzeti felkelés formájában jelentkezett polgári-demokratikus forradalmát. Szerbiában már régóta nem volt szerb hűbéri osztály. A törökök váltották le mint bégek és agák az egykori szerb nemeseket. A szerb nemesség megszűnt és a szerbek egységesen, mindannyian jobbágyokká és zselléreké váltak. Egyik oldalon állt a szerb forrongó jobbágság, vele szemben pedig az egyuttal idegen elnyomást képviselő török földesúr. Akarva vagy nem-akarva: amikor a szerb jobbágy a török földesúr ellen harcolt, akkor benne úgy a szerb harcolt a török ellen, mint egyuttal és főleg a jobbágy a hűbéri földesúr ellen. A forradalom így feltétlenül nemzeti formában jelentkezett. Kialakult polgári osztály akkor még tulajdonképpen nem volt Szerbiában. Voltak kereskedők akik éppen akkoriban váltak ki a telkes jobbágyok soraiból és elsősorban még saját állataikat meg a szomszéd jobbágy gazdák állatait vitték vásárra, esetleg már a határon túlra is. Mégis ezek a kereskedők, falusi kupecsek és még telkes jobbágy gazdák egyuttal, a szerb felkelés irányítói és szervezői az ő irányító részvételük teszi a felkelést nem csupán nemzeti, felkeléssé és agrárforradalomná, de polgári-demokrata forradalomná, amely persze sajátos körülmények és feltételek között játszódik le. Éppen ez a forradalom teszi azután lehetővé a kereskedelmi és uzoratók gyorslefoyasú, gyorsstempójú kifejlődését. A XIX század első fele és a hatvanas évtized is még, gyorsított menetben, egy bürokratikus-abszolutisztikus államban megadja a tőke kifejlődésének lehetőségét és teremt kereskedelmi és uzoratókét és egyuttal egy még ki nem alakult munkásosztály csíráját. Persze mindez az állandó föltörő és föltörékvő erők lázongásai közepette játszódott le.

Vajdaságban — ezt is tudnunk kell, mert hiszen Vuk maga is járt itt és ellenségei jórészt idevalók, harcai főleg itt folytak le az itteni visszahúzó erőkkel — és a Vajdaságban éppen Ujvidék és Szerémség adták leginkább azokat az embereket is, akik Vuk mellé állva eldöntötték a nagy küzdelmet, Bránko Radicevics, a költő és Gyura Danicsics, a tudós, akiket szintén ünnepeünk, Vukkal egyetemben, Vajdaság szülöttei. Vajdaságban már a XVIII század megteremtette a polgári osztályt. Ez a polgári osztály haladó gondolkodású és harcol kulturális és politikai téren is a visszahúzó egyházi erők ellen és megteremti már a XVIII században a nemzeti, hűbériségellenes és kolostorellenes eszmekörét. Ez a polgárság még semmi esetre sem tőkés nagypolgárság. A kereskedelem és kézművesipar alapjain fejlődik csak és tovább már csak azért sem haladhat, mert gyarmati területen él, mert a bécsi udvari gyarmatosító önkényuralmi törekvések nem adják meg a továbbfejlődés-feltételeit. Habár a polgárság küzd az egyház világi uralmi törekvései ellen, az egyház és a hűbéri, vagy inkább városi patriciusi erők még igen jelentékenyek az akkori 48 előtti, jobbágyi világban és ráütik pecsétjüket a kor kultúrájára és kulturális törekvéseire is.

Magyarországon ez a kor a Martinovics-féle összeesküvés idejét fogja össze a reformkorszakon és az 1848—49-es forradalom és szabadságharc korán át a kiegyezéssel. A bomló, széthulló, haldokló hűbéri rendszer kora ez, amelyben a forradalmi hűbériség ellenes erők harca szükségképpen dinasztiaellenes, idegen elnyomó ellenes, szabadságharc formájában jelentkezik, annál inkább, mert a főurak és főpapok a dinasztia erőit vezetik, vetik harcba a magyar forradalom ellen. A polgárság és munkásság itt is fejletlenek még, ezért a harc élére a kismesek állanak, akiket mégis a népi erők taszítanak egyre inkább balra. Mégis, a hűbériség ellenes harcot nem folytatják következetesen, nem kerül sor

földosztásra. Ezért válnak a zsellérek földmunkásokká, a telkes jobbágyok pedig módos parasztokká. Mindenesetre megteremtődnek a tőkés rend kifejlődésének feltételei. Így kerül sor a kiegyezésre, amelyben a magyar nagybirtokos és később a nagytőkés osztály megegyezik az osztrák nagytőkéssekkel: eladák az ország függetlenségét, hogy ezért cserébe megkapják azt a támogatást, amely lehetővé teszi számukra, hogy — német politikát folytatva — uralkodhassanak mind a saját, — magyar népük — mind az ország többi népe fölött. Már a 48-as harcok folyamán, sőt már azelőtt is, megindul a harc a vajdasági szerb és a magyar törekvések között. Ennek ellenére a szerb kulturális élet egyik központja ebben az időben éppen Budapest. Itt alakul meg az — akkor haladásellenes — Matica Srpska is, itt adja ki a szerb ifjúság éppen 1847-ben a »Slavjarká«-t, itt adja ki 1847-ben Danicsics is azt a könyvet, amely eldönti a Vuk harcait a haladás erőinek győzelmével (Rat za srpski jezik i pravopis*). Pest már készülődik a nagy 1848-ra amikor az elölők között a haladásért élen fog küzdeni. Ha magyar vonatkozásban ebben a korban 1848 a legjelentősebb esztendő, úgy szerb vonalon feltétlenül az 1804—13 esztendőkre mondhatjuk ugyanezt. A szerb forradalom és felkelés nagy jelentőségét átéreztek a magyarok is és ugyanúgy lelkesedtek érte, akár a pesti szerbek maguk. 1812-ben a magyar színész, Balogh István, drámát ír Fekete Györgyről Crni Györgye-ről (Karagyorgye). A cenzura, igaz, betiltja a darabot és így magyarul nem adhatták, de később Joakim Vujićs lefordítja szerbre és szerb műkedvelők műorszámává teszi. (1843) Ugyanakkor szerbek fordítják Szigligeti darabjait és a magyar író Obernyik (1860) drámát ír a szerb Brankovics Györgyről és ebben a darabban fellép a híres színész, Egressi Gábor is.

Különösen fellángol az együttműködés iránti lelkesedés szerbek és magyarok között a Bach-korszakban és azután, a kiegyezés évéig Ignjatovics Jakob, Zmáj, Jaksics szeretik és fordítják a magyar írókat, különösen Petőfit és Aranyt; magyar írók is közelednek a szerbekhez, közös ünnepeket is rendeznek. Mindez persze az együttes politikai harcoknak velejáró az idegen gyarmatosítók elnyomó törekvései ellen.

II.

Ebben a korszakban lépett fel Vuk, a szerb nép igaz képviselője, a szerb népi kultúra feltételeinek megteremtője.

Vuk Nyugatszerbia (Jadar) szülőtte, aki az akkori idők Szerbiájában nem tehetett szert nagyobb iskolai műveltségre, hiszen sem középiskolája, sem nyomdája nem volt még az országnak. Irni-olvasni megtanult szülőfalujában és gyakorlatilag ezt a tudását először 1804-ben érvényesítette, amikor Csurcsiját, a felkelő »harambasát« követte harcaiba mint annak írődeákja. Igyekezett ugyan tudását fejleszteni még a felkelés folyamán és 1806-ban Karlovcin, majd később Petrinyén találjuk e célból, de sehol fel nem veszik ezek az iskolák, mert túlidősnek találják azt, aki már 17 éves korában felkelő harcos volt. A költő Lukiján Musicki mellett tanult, magánúton még Karlovcin, azután visszament Szerbiába, ahol most már az »Igazgató Tanács« (Upraviteljstvjušci Sovjet) írnoka. Itt már folytatná további tanulmányait a Jugovics akkor alapított iskolájában, a »Nagy iskolában«, de egy év múlva megbetegszik és gyógykezeltetés céljából kénytelen hosszabb időre újra elhagyni Szer-

*) Háború a szerb nyelvért és helyesírásért.

biát: Vajdaságban és Pesten gyógyítatja magát. Sánta marad és mankókra kényszerül egész életére. Visszatér Szerbiába és különböző minőségben résztvesz a forradalomban annak leveréséig, 1813-ig, hogy azután újra, Vajdaságon és Pesten át menekülön a török elől Bécsbe.

1813-tól 1864-ig túlnyomóan Bécsben tartózkodik Vuk, de továbbra is állandóan utazik. Többször teleszik meg rövidebb-hosszabb időre közben Szerbiában és Vajdaságban is, beutazza az összes délszláv-lakta területeket. Jár Oroszországban és számtalanszor Magyarországon, Pesten is. Vuk nyitott szemmel jár az életben, sokat tud és sokat lát. Így már Bécsbe érkezete után rögtön cikket ír az Első Felkelés bukásának okairól, aminthogy később Milos fejedelemnek is megírja elemzésének eredményét és feltűnően élesen bírálja uralmát. A bécsi cenzura, mint később is annyiszor, most sem engedi át a cikkeit. Azonban e cikk így is nagy jelentőségűvé vált: a cenzor szeme nem csupán a cikk tartalmán akadt meg, de annak nyelvezetén is és úgy találta, hogy még nem akadt emberre, aki ennyire ismerte volna a szerb népi nyelvet — aki mert volna szerb népi nyelven írni. Hiszen abban az időben az élettől és néptől roppant elszigetelt távolban fejlődött ki egy szerb irodalom Vajdaságban, amelynek semmi közössége sem volt a néppel, amelynek nyelvét a nép meg sem értette és olyan ábécét és helyesírást használt, amely szintén nagyon távol állott a nép nyelvétől. A nép azért nem maradt irodalom nélkül. A népnek megvoltak a maga szájról-szájra járó, még soha le nem írt, nyomtatásban meg nem jelent dalai, amelyeket viszont a magát elszigetelő egyházi és patriciusi értelmiségi réteg nem ismert és amelyre semmi gondot sem fordított. Vuk volt az egyedüli, aki ismerte a nép nyelvét és aki merte is használni azt. A cenzor magához hívatta Vukot. A cenzor szlovén volt, aki az akkori romantika hatása alatt mint tudós, a népi nyelv fejlesztését tűzte ki céljául, persze anélkül, hogy ennek további következtetését levonta volna. Vuk és Kopitár, a szlovén tudós megismerkedtek, Vuk tanítványa lett a nagyírú tudósnak. Rövid négy év leforgása alatt megtanulta azt, amit Kopitártól megtanulhatott, de úgy hogy ezt egyúttal azonnal át is tette a gyakorlatba, hogy a négy, inas-év alatt meg is írta már a szerb nyelv nyelvtanát és szótárát és ki is adott már egy kötetre való szerb népdalt. Vuk jó tanítványnak bizonyult. Egy lépéssel Kopitárnál. Ő megívta azt a harcot, amely a kultúra demokratizálásának egyik fontos feltételét teremtette meg. Népi nyelven vitte a kultúrát a nép közé, olyan nyelven, amelyet a nép értett, s amelyen a kultúrát elsajátíthatta és továbbfejleszthette. Vuk ezáltal megteremtette a lehetőségét annak, hogy a nép maga váljék kultúrateremtő tényezővé — túl a népdal kultúrán és túl a szájhagyományok kultúráján is. Megteremtette a népi nyelvet és kivívta a népi nyelvnek a polgárjogot. Ez pedig nagyszó volt, óriási horderejű cselekedet abban az időben.

Milován Vidakovics, — talán az első szerb regényíró, — aki mint szintén szerbiai menekült egy pešti szobácskában írta könyvét, úgy nyilatkozott, hogy ő az előkelő szerb közönség írója, a patriciusok, nemesek, az egyház és egyházi műveltségű körök írója, »és, kérem, a bölcs németek vajjon miért nem írnak úgy, ahogy kondásaik és kecskepásztoraik beszélnek?« Mindenki, aki foglalkozik betűvel abban az időben úgy gondolkodik, hogy Vuk újítása eretnokség, sérti a szerb kultúrát és irodalmat, amelyet európai szintjéről és tanultságáról a műveletlen csöcselék lép-ába, sarába ránt le. A művelt Vajdaság attól fél, legalább is bevallottan, hogy a Vuk népi nyelve és újítása elszakítja a szerbséget a pra-

voszláv alaptól és az elnemzetlenítő vallásunió karjaiba taszítja azt.*)

A Vuk-ellenes körök uralkodnak akkor Szerbiában, övék ott a politikai hatalom, a Vajdaságban az egyházi és kulturális hatalom, őket támogatja nem csupán a patriarha, de a pesti Matica és a gazdag alapítványok is. Így érthető azután úgy Vidákovics mint Musicki vagy Hadzsics-Szvetics és Száva Tekelija elgondolása, aki így ír a Vukot sokban segítő Musickinak:

*Ostoba szerb legyél, beszélj
csorás-nyelven, hogy Vuk hívének számláts!
Mert ha szebbet írna le tollad
mint fogatlan banyák mondást —:
Nincs az szerb nyelven!*

Musicki is ezt szögezi le a közvéleménnyel kapcsolatban:

*A köz a magasb osztályt dicséri népünknek,
Szerinte az egyszerűt gyalázat illet!*

De Vuk pompásan megfelel erre:

»Szerintünk ez éppen megfordítva áll... Népünk egyszerű osztálya — vagyis az az osztály, amelyből népünk ma áll — semmiben sem marad mögötte az 5—6 szomszédnépnek sem értelem, sem pedig becsület dolgában, de jótettek terén sem. Ezt tanusztják mindazok, akik látták és megismerték népünket. A magasabb osztály pedig habár irása közben kihagyhatnók a fölösleges »s« és »sz« betűt olyan, amivé teszi őt életmódja és állapota. Ha nem hoz gyalázatot az egyszerű népre — dicsőségére bizonyára nem szolgál«.

(A régi helyesírás szerint magasabb osztály: »vissa klassza«, erre vonatkozik a felesleges »s« és »sz« kihagyása).

Mert Vuk az Első Szerb Felkelésből jött a metternichi Bécsbe. Benné annak a forrongó népszseninek elemi ereje buzog, amely a népdal szerint szárnyra kell.

*Amikor Szerbiának földjén
régí élet felborulóban volt...*

Vuk az egykori szabadságharcos el sem tudta másként képzelni, minthogy a népnek egyként kell kiküzdenie a nemzeti, politikai, társadalmi és kulturális szabadságát. A szabad nép szabad népi kultúrát teremt magának saját népi nyelvén. Ezt már csak azért is megérdemli, mert meg van hozzá az ereje, a képessége.

*) Ennek a félélemnek volt némi jogosultsága a XVIII. század folyamán. Akkor még fenyegette a szerbséget a vallásunió katolizáló törekvése, amely azonban már akkor is csak eszköze volt a Habsburgok gyarmatosító törekvéseinek. Viszont ebben az időben már a vallásunió veszélye nem fenyegetett, hiszen már II. József nem a katolikus egyházra, de a német főkére támaszkodott németesítő, gyarmatosító politikájában. A vallásunió ellen különben már a XVIII. században is inkább küzdöttek a népi felkelő Péroók, mint patriárhák, habár közöttük is akadtak harcosok. A XIX. században már nem volt indokolt ez a félélem, ekkor már a vallásuniótól való rettegés pártustul szolgált, osztálykülönbségeket takart, takarta a nép e föl azt, hogy az akkori uralkodó osztály kulturálisan is el akart zárkózni a nép elől, hogy azt továbbra is homályban tartassa.

Vuk mélyen hisz a nép alkotó, kultúrteremtő erejében és erre lép-
 ten-nyomon talál bizonyítékot. Hiszen a nép már eddig is, már rabsága
 idején, olyan nyelvet, olyan kész, befejezett és kifejező nyelvet teremtett
 magának, hogy azon olyan dalokat költött, amelyekhez fogható alig akad
 a világirodalomban. Ezt az akkori világirodalmi nagyságok Goethétől
 kezdve mind elismerték. Az a nép, gondolja Vuk, amely a népdalok népi
 kincsét megalkotta, megszerezte ezzel a jogot arra is, hogy részesedjék
 az új kultúrában, amelyet közel kell hozni hozzá, hogy tovább fejlesz-
 tesse. E célra kell a népnyelvet tenni a szépirodalom és tudományos
 irodalom nyelvévé, e célra kell megállapítani a népnyelv szabályait, e
 célra kell lerögzíteni a népnyelv szókincsét és a rajta eddig alkotott
 irodalmi termékeket. Meg kell teremteni a későbbi igazi népi kultúra
 alapjait. Az abc, a helyesírás csak eszközök, de olyan eszközök, ame-
 lyek a népet közel hozzák a kultúrához. Ha mindez elmaradna, ha a
 kultúra továbbra is a kiváltságosak kincse maradna és néptől távoli nyel-
 ven jellemezné, akkor hiábavaló volna a nép szabadságharca. Továbbra
 is szellemi rabságban maradna.

Mindezt teljességében megértik Bránkó, a költő és Danicsics, a tu-
 dós is. A »Put« c. versében Bránkó szintén a nép nyelvi és erkölcsi, meg-
 nemzeti tisztaságát és eredetiségét védelmezi az úri, népellenes, idegen-
 majmoló »kultúraterjesztőkkel« szemben, akik a németes, bécsi kultúra
 szószólói.

*»Maradéktalanul (bez kusura — visszajáró váltópénnél) rá kell
 költenünk mind nevünket és szavunkat, mind erőnket és életünket erre
 a munkára«, — mondja Danicsics, a nagy nyelvtudós és hozzáteszi:
 »Én mindig abban a hitben éltem, hogy a nép szolgálatában kötelesek
 vagyunk akár ki is iratni magunkat.«*

Vuk mindenütt a nép védelmezője. Írjon bár szótárt, gyűjtsön nép-
 dalt a nép ajkáról, főleg a nagy népdalköltők Filip Visnyics és Tesán
 Podrugovics guszlájáról, írjon történelmet vagy örökítse meg a nép-
 szokásokat, hogy ezáltal a néprajzi tudományok megalapítójává is vál-
 jék, mindig szociológus és mindig harcos is együttal. Ha a »hajdúk«
 fogalmát magyarázza, akkor hozzáteszi: *»Ha a törökuralom embersége-
 sebb, enyhébb volt, lecsökkent a hajdúk száma is, de mihelyt kegyet-
 lenebbé és igazságtalanabbá vált az, felszaporodtak a hajdúk is...
 mert akkor inkább haljunk hősi halált, mint lérfiak, így legalább kicse-
 réljük fejünk az ellenség fejéért és megbosszuljuk testvéreinket...«* Ha
 az ellenfél azt találja mondani:

Vak pásztor guszldja lehet Orpheus lantja?

Vuk válasza így szól: *»a jávorfa-guszla ébresztette öntudatra a né-
 pet.«* De a népdal ideológiai körén túlmenően is, Vuk már itt-ott mo-
 dern szómagyarázatot is ad, így mikor az inas szót tárgyalja a szó-
 tárbán, ír az inasok szörnyű helyzetéről is és szinte tiltakozik ez ellen.

Így azután csakugyan megnő jelentőségében a harc a »j« betű kö-
 rül. Nem a »j« körül folyik itt a harc egykori Madáchi értelmezésében,
 de folyik kultúrális formában is a népért és nép ellen. Így azután, ha
 ezzel tisztában vagyunk, nem fogunk csodálkozni, hogy Vukot a rend-
 őrség is üldözi mind Bécsben, mind Beográdban, de főleg Vajdaságban,
 hogy számos munkájának kiadásában megakadályozzák mind őt, mind
 Danicsicsot is, hogy emiatt hol Bécsben, hol Pesten, hol Lipszében kell
 nyomdába adnia írásait. Szerbiában szintén kitiltják a nyomdából írá-
 sait, sőt másutt nyomott műveit sem viheti be szabadon ugyanakkor,
 amikor munkatársa Milosznak és résztvesz Szerbia törvényhozó bizott-

ságának munkájában, vagy Beograd polgármestere. Bécsben Metternichék azzal gyanúsítják, hogy az orosz cári politika eszköze. Vajdaságban azt rólják fel bűnéül, hogy német politikát folytat és elárulja a pravoszláv érdekeket, a népi érdekeket.

Oroszok ismerik el először érdemeit, orosz, lengyel tudományos társaságok tagja az iskolázatlan Vuk, a »sánta Farkas«, ahogy a rendőri jelentések emlegetik, aki új kultúra alapjait fekteti le.

Őt évtizeden át harcol a népi kultúra győzelméért. Sokáig egymagában, csak a 40-es évek vége felé cseperedik fel az az ifjúság, amelyik azután fegyvertársául szegődik, és vele együtt diadalra juttatja a nép ügyét. Ezért fontos az 1847-es esztendő, az »Uj Szövetségnek« Vuk új fordításnak, megjelenési éve, Bránkó verseinek (Pesme) megjelenési éve, Danicsics harcos nyelvtudományi munkájának megjelenési éve. Mert Danicsics tudományos érvekkel bizonyította be Vuk igazát, ugyanakkor, amikor Bránkó új üde, friss, népi zamatú, népdal emlőin nevelkedett versei és a Vuk fordítása együtt a nyelvhasználat érvével bebizonyították, hogy a csordások és kondások a kecskepásztorok nyelve kész, fejlett nyelv, amely úgy az új műköltészet, mint a vallási és tudományos nyelvhasználat céljaira is alkalmas és megfelelő.

Addig egyedül vívta Vuk a végtelen ötvenéves harcot. Bátran, meg nem alkívón. És határ Milos érdemeit szoigálta és elismerte, bátran kiállott vele szemben is, ha a néprőli volt szó. Nem csupán a helyesírás kérdéseiben. Milos megtiltotta, hogy az első felkelésről írjon, mégis megteszi ezt és ügyesen úgy védekezik, hogy Milosnak sem volna kedvére való, ha meghamisítaná a történelmet. Utóvégre is mindketten ő is. Karagyorgye is, a népért harcoltak és ez a lényeges. Külön könyvben ír Milosról. Talán eltúlozza Milos érdemeit, viszont megírja más helyen hibáit is.

Tétele igazolására Vuk négy hatalmas kötetre való népdalt gyűjtött és adott ki. Ezzel is felhívta a figyelmet arra, hogy a népnyelv teljesen befejezett alkotás, a költészet céljainak teljesen megfelel. Miniket magyarokat itt különösképen érdekel felfogása a nyelvújításról és az irodalmi népi nyelvről, ez a kérdés abban az időben Magyarországon is napirenden volt. Ami Bránkó a nyelv terén szerb nyelven, az Pétőfi magyarul. Hozza a népdal üde nyelvét, egyszerűségét és költői szépségét a műköltészetben is.

Vuk számtalanszor járt Pesten már a század elején és 1814-ben ott írta első nyelvтанát. Így került összekötetésbe Vitkovicsékkal. Az egyik Vitkovics a budai szerb cenzor volt, a másik egy személyben szerb és magyar író. Vitkovics Mihállyal, az íróval, a Vitkovics féle szerb-magyar irodalmi szalon kereteiben többször is találkozott. Esmecserére is került a sor közöttük. Vitkovics Mihály, aki szintén híve volt a népköltészetnek és vagy 10—15 szerb népdalt le is fordított magyarra, más nézetén volt a népnyelv kérdésében mint Vuk. Kazinczyt tartotta követendő példának, aki változtatott a népnyelven és megengedhetőnek tartotta az idegenszerűségeket. Vuk, aki különben nem tudott magyarul, azon a véleményen volt, hogy ez valószínűleg megfelel a magyar nyelv fejlődési fokának, de a szerb népnyelvvél kapcsolatban teljesen felesleges, mert az így is, változtatás nélkül is, teljesen megfelel az irodal-

*) Danicsics könyve és Vuk Milosról szóló történelmi műve ezért jelennek meg Pesten.

mi céloknak. Ha a tudományos céloknak még nem felel meg eléggé, úgy a természetes fejlődés, amelyhez hozzájárul, amelyet meggyorsít a tudósok és írók munkája, hamarosan alkalmassá fogja tenni.

A szerb népdalokat már 1830-tól kezdve Székács is fordította és 1836-ban kiadott egy kötetre valót. (Második kiadás 1837). Az első kiadást Székács így ajánlja: »A szerbeknek Dunán és Száván innen és Dunán és Száván túl tisztelettel«. Érdekes, hogy Székács előszavában így ír a szerb népdalokról: »Minket magyarokat itt is a külföld tett legelőször figyelmessé arra, mi részint itt közöttünk (a Bánságban, Bácsban, Horvátországban), részint hozzánk oly közel létezett, hogy tőle csak a Száva és a Duna választott el bennünket. Köztünk Schedel, (Toldi Ferenc, a tudós, L. P.) Vitkovics, Bajza és Karlovici közlöttek szerb dalokat«. Toldi volt közben az, aki Vitkovics után először figyelmeztetett a szerb népdalok értékére. Később Margalics Ede fordított és adott ki egy kötetre való népdalt Kralyevics Márkó-ciklusból, míg nemrégiben Csuka Zoltán tett közzé egy csokorra való (Délszláv népdaladák, Faust, 1946).

1847 hozta meg Vuk győzelmét, bár a harcok itt-ott még kiújultak. Bránkót 1848-ban Zemunban kis híjja hogy el nem verték, mert védelmére kelt a »sánta Farkasnak«. Beográdba folytatta ekkor útját, ahonnan azután 1849-ben kiutasították, mert: »Mért hoz Párisból, Bécsből ide mindentéle túlzott eszmét? A mi diákjainkat is fölláztottát!«

A népdal, a népi kultúra és népi nyelv diadalt arattak. Diadalra vitte az az ifjúság, amely már az újszerű kelő polgárság eszmei kifejezője és tükröződése volt, és a 48-as harcos ifjúság első fellépése volt a nép oldalán. Mert 1804-től 1848-ig ívelt a népi nyelv és népi kultúra alapjának megteremtése.

1847-ben a pesti szerb ifjúság fellépett Vuk oldalán, hiába fenyegetett Sztratimirovics a felkelő Ticán ellensége és Vuk ellensége, ütleggel a zsoltároknak népnyelvre való átültetése miatt. 1847-ben kialakult Pesten is Beográdban is az az ifjúság, amely diadalra vitte az új eszméket. 1847-ben húsz egynéhány esztendei fiókban hevertetés után megjelenik a népnyelvű biblia, megjelenik Danicsics nagy tudományos könyve, megjelentek a Bránkó »Dalai«. A nép újra elért egy győzelmet azon az úton, amely a teljes felszabaduláshoz vezetett. Megvetette az alapját, nyelvi alapját annak a népi kultúrának, amely a teljes győzelem után lehetővé tette az igazi népi kultúra megteremtését.

Száz évvel ezelőtt a nyelvi alapot teremtette meg és vitte győzelemre a Vuk úíítása. Ma megteremtettük az anyagi, társadalmi alapját is a népi kultúrának és ezzel az a l ó s á g g á vált.

Ebben van a száz évvel ezelőtti győzelem jelentősége.

*Amint juhra tart jogot a farkas
Úgy gyengébbre tart jogot a zsarnok.
De a zsarnok szarvait letörni
Az embernek legszentebb kötelem.*

Nyegos